

waar, wij hebben met elkander, / Veel fouten meermalen geweerd. / Zodoende hebben we van elkander, / Soms ook nog wel eens iets geleerd. / Dat het nog lang moogt medewerken / Gezond en met een goed verstand, / Tot heil van 't Nederlandse volk, / Aan de eens zo illegale krant. / Dat wensen wij van ganser harte, / Saluut, en houdt u allen goed. / Dit is van ons in een paar woorden, / Een welgemeende afscheidsgroet!”

De zeventigste verjaardag van vadertje Stalin, op 21 december 1949, kon, compleet met een speciale editie met honderden felicitatieadvertenties, juichverzen en andere huldeblijken, geheel in eigen kring worden gevierd.

Nieuwezijds 234

Lux et Libertas

De datum was met hem vergroeid met de vanzelfsprekendheid waarmee een mens zonder nadenken z'n geboortedag op de kalender kan aanwijzen. Vrijdagochtend 1 mei 1953 om half tien stapte Henk Hofland (1927-2016) voor het eerst het gebouw van het *Algemeen Handelsblad* binnen, de krant waaraan hij 63 jaar verbonden zou blijven, maar dat wist hij toen nog niet.

‘Ik liep de brede stenen trappen op, keek naar oude schilderijen die aan de muur hingen, de portretten van de mannen die hier ooit de baas waren geweest. Indrukwekkend. Ik kwam in een grote ruimte waar, achter een balustrade met tralies en loketten, de administratie was gevestigd,’ schreef Hofland toen hij enkele jaren voor z'n dood nog één keer in NRC Handelsblad de balans opmaakte. ‘Nog twee trappen van hetzelfde formaat en ik was op de verdieping van de redactie, om te beginnen een grote ruimte met zeven deuren. Daarachter zaten de hoofdredacteur, de adjuncten, het secretariaat, de redacties buitenland en economie. Een eindje verderop hoorde ik zacht geratel. Dat waren de telexen, de automatische schrijfmachines, verbonden met de persbureaus. Er hing een vage geur van tabaksrook. Dan, verderop in de achterkant van het gebouw, zaten de opmaakredactie en de redactie binnenland. Ook tabaksrook.’

De verschijning van het eerste nummer van het Algemeen Handelsblad, zaterdag 5 januari 1828, was in meer dan één opzicht een mijlpaal in de geschiedenis van de Nederlandse pers. Kranten fungeerden tot dan toe als roepstoeters van het politieke, maatschappelijke of religieuze gelijk, maar het Handelsblad had het lef om als eerste ongebonden landelijk dagblad een onafhankelijk geluid te laten

De zetterij en opmaak van het Algemeen Handelsblad, begin vorige eeuw.

horen. Het *Lux et Libertas*-embleem, dat nog steeds in het logo van NRC Handelsblad is opgenomen, sierde vrijwel vanaf het begin de voorpagina. Ook anderszins bleef het verleden voortleven in het heden: toen de krant in 2011 koos voor het tabloidformaat (41,5 cm hoog, 8 cm breed), betekende dat een terugkeer naar de papiergrootte waarmee haar voorloper 183 jaar eerder van start was gegaan.

Redactie en drukkerij waren in het prille begin gevestigd in een smal, laag pandje op de hoek van de Paleisstraat en de Nieuwezijds Voorburgwal, waarmee de krant de grondslag legde onder wat later fier de Fleet Street van Amsterdam werd genoemd. Jacob Willem van den Biesen (1797-1845), de oprichter van het dagblad, kwam niet uit de journalistiek, maar was in 1822 als deelgenoot togetreden tot handelshuis en makelaardij J.C. Wächter & Co. In 1825 zette hij daar het tweewekelijkse periodiek *Waarenberichten* op, een nevenactiviteit waarmee hij het zakenleven (in die tijd sprak men van ‘kooplieden’) op de hoogte zou houden van relevante gebeurtenissen in binnen- en buitenland. Doel was ‘verbetering der economische toestand door het vermelden van handelsmededelingen’. Toen de firma wegens overlijden van een van de directieleden ophield te bestaan, besloot Van den Biesen de nieuwsbrief zelfstandig voort te zetten onder de naam Algemeen Handelsblad.

Redactie van het Handelsblad, 1925. Men schrijft de artikelen met pen en inkt, hoewel de typemachine al geruime tijd bestond.

De toon van de krant was gematigd liberaal, de berichtgeving ongebonden, kritisch als het moest, principieel zonder onderscheid des persoons. Het Algemeen Handelsblad durfde het als enige krant aan om in 1830 regelmatig te rapporteren over de Belgische opstand tegen koning Willem I, die tot afscheiding van de zuidelijke provincies en de onafhankelijkheid van België zou leiden. Van den Biesen was persoonlijk afgereisd om zich ter plekke te vergewissen van de onlusten. Maar de doelgroep nam hem zijn gedetailleerde reportages niet in dank af. Toen de hoofdredacteur zich in het najaar van 1830 op de vloer van de beurs van Zocher (in het huidige Bijenkorf-pand) waagde, grepen handelaren hem naar de keel: 'Vermoordt hem, de schelm, de oproerkraai.' Zijn belagers hielden de boodschapper van het nieuws over de opstand verantwoordelijk voor de vrije val van hun aandelen.

Na zijn nipte ontsnapping aan een lynchpartij was voor Van den Biesen de lol eraf. Hij verkocht zijn krant, verhuisde naar Duitsland, bedacht zich – hij keerde terug naar Amsterdam en kocht zijn krant terug voor hetzelfde bedrag als hij ervoor had gekregen. Gevolg van het tumult was wel dat de krant die van zich had doen spreken, een voorspoedige groei doormaakte. In 1832 kreeg het Algemeen Handelsblad er bijna tweeduizend lezers bij en schoot de oplage omhoog

Vrachtkoetsen staan klaar om het jubileumnummer van het Algemeen Handelsblad te vervoeren.

naar vijfduizend exemplaren, voor die tijd ongekend. Het kantoor aan de Nieuwezijds werd uitgebreid met vier panden op de nummers 234 tot en met 240. Voor snelle berichtgeving voerde de redactie de duivenpost in.

Van den Biesen mocht dan geniale trekjes vertonen, makkelijk in de omgang was hij allerm minst. Hij sloeg zich manisch door het leven, balanceerde voortdurend tussen depressie en euforie, was behept met beperkt zicht, hetgeen hem noodzaakte de wereld vanachter een bril met onwaarschijnlijk dikke jampotglazen te beschouwen. Bij het klimmen der jaren werd hij in toenemende mate geplaagd door duizelingen en koortsaanvallen. Toen de courantier in de zomer van 1845 in een Duits kuuroord op krachten hoopte te komen, tuimelde hij ter hoogte van Koblenz over boord van een pleziervaartuig en verdronk. Een ongeluk, luidde de officiële toedracht, maar bij een onderzoeksjournalist die in Amsterdam zo veel vijanden had gemaakt, achtte menig een misdrijf niet uitgesloten.

Een vermetele poging in 1846 van twee nieuwe, ijlings uit de grond gestampte concurrerende kranten om onder vrijwel gelijkkluidende naam – het *Algemeen Dag- en Handelsblad* en het *Algemeen Dag- en Handelsblad Atlas* – het levenswerk van Van den Biesen na diens overlijden uit de markt te drukken, was gedoemd te mislukken.

Het Algemeen Handelsblad bleek onverslaanbaar. In 1882 werden er dagelijks negenduizend kranten gedrukt, voor die tijd zeker geen slechte score. De nieuwe hoofdredacteur Charles Boissevain groeide spoedig uit tot de bekendste journalist van het land. Hij was bij de krant gekomen na de publicatie van zijn opvallende serie *Iersche brieven*, onbarmhartige observaties die hij als secretaris van de Nederlandse commissie voor de wereldtentoonstelling in Dublin onder het pseudoniem Fantasio had opgetekend. Bij het Handelsblad doorliep hij het traject van stadsverslaggever tot chef van de kunstredactie. Verzamelbundels van zijn artikelen werden bestsellers, waaronder het tweedelige *Van 't noorden naar 't zuiden* (1881/1882), waarin hij verslag deed van een reportagereis door de Verenigde Staten – een nieuw genre in de Nederlandse journalistiek.

In 1885 werd hij, samen met A. Polak, hoofdredacteur van het Algemeen Handelsblad. Die functie combineerde hij alras met de dagelijkse rubriek *Van dag tot dag*, waarin hij zijn losse toon losliet op alles wat hem fascineerde: 'Elke dag afwisseling, elke dag nieuwe denkbeelden, elke dag nieuw werk.' Zo'n onbevangen benadering van de alledaagse werkelijkheid was niet eerder vertoond in de kolommen van de dagbladpers, die volstond met het even plicht- als plechtmatig volgen van het nieuws.

De stijl die Boissevain introduceerde, zou weldra de *tone of voice* van zijn kwaliteitskrant bepalen. Afstandelijk, tikje ironisch, onpartijdig, observerend. Boissevain ging er prat op dat hij de man was die met zijn opschriftboekje aan de zijlijn stond en opschreef wat hij zag. Hij stelde tegenover 'de ijswaterdouche' van het orthodoxe liberalisme 'het nieuwe inzicht van onze plichten jegens de gemeenschap, vooral jegens de zwakken en onterfden'.

In 1896 werd Boissevain tevens directeur van het bedrijf, in 1908 trad hij af als hoofdredacteur, in 1916 werd hij president-commissaris, maar met het schrijven van zijn rubriek ging hij onverstoorbaar door tot 1919. Hij legde op zijn 78ste de pen neer, zeven jaar voordat hij zou overlijden.

De jaren onder het hoofdredactionele bewind van Polak en Boissevain verliepen zo voorspoedig dat 'De Naamlouze Vennootschappij tot Exploitatie van de Nieuwe Amsterdamsche Courant Algemeen Handelsblad' op 16 maart 1901 aan architect Eduard Cuypers de opdracht verstrekte om voor 'een onregelmatig terrein aan de Nieuwezijds Voorburgwal, noordelijk aan het Keizerrijk, een drukkerij met kantoren' te ontwerpen.

Eduard Cuypers (1859-1927) was in het architectenvak gerold via

Pierre Cuypers, zijn oom en leermeester aan wie Amsterdam onder andere het Rijksmuseum te danken heeft. In 1881 begon Eduard, bekend als 'de jonge Cuypers', zijn eigen bureau, dat dankzij prima contacten met het bedrijfsleven al snel werd bedolven onder opdrachten voor het ontwerpen van kantoren, winkelpanden, villa's en woonhuizen. Hij maakte naam als bouwmeester van tientallen stations, met als hoogtepunt het kathedrale station in 's-Hertogenbosch, dat in de Tweede Wereldoorlog zou worden weggebardeerd.

Cuypers ontwierp aan de Amsterdamse Jan Luykenstraat 2 het droompand voor zijn kantoor; zelf betrok hij de aanpalende woning. Toen het Handelsblad bij hem aanklopte, stond hij aan het hoofd van een van de grootste architectenbureaus van Nederland, met vijftig man personeel.

Op 1 december 1903 nam het Algemeen Handelsblad het in art nouveau-stijl en uit Pouillenay-steen opgetrokken bolwerk Nieuwezijds Voorburgwal 234 in gebruik. Daartoe was het nodig geweest om eerst de percelen van 232 tot en met 242 met de grond gelijk te maken. De bovenste van de vier verdiepingen van het nieuwe pand werd opgetuigd met een glazen overkapping. Het complex strekte zich uit van de Nieuwezijds tot en met de Spuistraat, waar de gevel was opgetrokken uit donkerbruine baksteen. Op alle verdiepingen werden de hoge ramen voorzien van houten roeden. De architect verwerkte de nodige symboliek in reliëfs die zowel het stadswapen van Amsterdam als het koggeschip en de dageraad (opkomende zon, geflankeerd door twee hanen) in beeld brachten – een verwijzing naar het feit dat de krant naast de avondeditie rond de eeuwwisseling ook een ochtendblad was gaan uitbrengen. In het fries tussen het souterrain en de beletage stond in kapitale sierletters gegraveerd 'Algemeen Handelsblad', een naam die nog steeds op de gevel prijkt.

Van meet af aan waren de meningen over de kwaliteit van het bouwwerk verdeeld. 'De gevel vertoont te grillige lijnen en te bont verguldsel,' meldde De Courant in 1925. 'Treedt men binnen, dan wordt men getroffen door de, voor Amsterdamse interieurs zeldzame, breedte der trappenhuizen en vestibules. Het hoge perceel is reeds enige tientallen jaren na zijn voltooiing te klein gebleken. In de Paleisstraat vond het zijn expansie; de gevel daar is eenvoudiger, dus fraaier dan aan de Voorburgwal. De persen van het Handelsblad, welke in de Paleisstraat voorbijgangers die niets omhanden hebben een gratis tijdspassing bieden, staan zelden in rust, daar er behalve het Amsterdamse hoofdorgaan nog talrijke andere uitgaven op gedrukt worden.'